

Introducere

Dreptul nu este altceva decât un ansamblu de norme care reglementează viața societății. Evoluția și transformările omenirii au dus, în decursul istoriei, la modificarea normelor juridice, la apariția unor concepte noi, la perimarea altora ș.a.m.d.

Prezența omului în societate, acțiunile și interacțiunile lui cu mediul social, aptitudinea lui de a influența și transforma socialul au fost dintotdeauna *causa prima* a dreptului.

Cu alte cuvinte, evoluția dreptului este strâns legată de evoluția omenirii.

Din această perspectivă, trebuie să observăm că și științele juridice, constituite ca ramură a științelor umaniste al cărei obiect de studiu este sistemul de drept, au avut, prin chiar această legătură indisolubilă cu obiectul lor de analiză, o evoluție influențată în foarte mare măsură de dezvoltarea societății, de progresul omenirii, de stadiul general de cunoaștere, de noi descoperiri și evoluții tehnologice și, nu în ultimul rând, de apariția celor mai recente domenii de activitate socială.

În acest fel, și datorită acestei legături indestructibile dintre drept și societate, odată cu apariția acestor noi zone de preocupare pentru om și de desfășurare a unei părți importante din activitatea cotidiană, s-au conturat și noi ramuri și subramuri ale științelor juridice.

Spre a da doar câteva exemple, putem spune că, odată cu definitivarea procesului de constituire a statelor naționale unitare și independente în secolul al XIX-lea, și stabilirea unor principii de relaționare între acestea, la nivelul științelor juridice s-au format, doar puțin mai târziu, ramura Dreptului internațional public și, respectiv, aceea a Dreptului diplomatic și consular.

La fel, chiar dacă încă din perioada Imperiului roman existau situații în care munca se presta în baza unui raport contractual, dezvoltarea ulterioară a societății și trecerea la alte forme de organizare statală au generat o grijă mai mare pentru reglementarea relațiilor de muncă. Deși inițial acestea erau absorbite în raporturile civile de proprietate, cu timpul s-a conturat distinct și acest nou domeniu de reglementare. Neîntârziat, și știința dreptului l-a inclus în sfera obiectului său de analiză, mai ales după formarea Organizației Internaționale a Muncii, astfel că, în prezent, nu există facultate de științe juridice în care să nu se studieze Dreptul muncii.

Încă un exemplu elocvent este Dreptul mediului. Această subramură a științelor juridice a apărut atunci când societatea a ajuns la un nivel de dezvoltare care i-a permis să își îndrepte atenția și eforturile spre protecția mediului înconjurător și când, conștientizând riscurile majore la care se supune, a înțeles că este necesar ca întreaga omenire să adopte o serie de norme juridice care să ducă la refacerea mediului înconjurător și la stoparea deteriorării lui.

Așa cum s-a întâmplat în toate cazurile mai sus amintite, și turismul este în prezent o zonă de activitate socială care a ajuns, pe plan mondial, la valori economice uriașe. Importanța turismului, ca segment al economiilor naționale, este colosală pentru multe dintre statele lumii. În prezent, sunt în lume țări a căror economie este dependentă de turism.

În acest context, și având în vedere și relația dintre drept și societate explicată mai sus, era firesc ca și turismul să ajungă la un moment dat în zona de studiu a științelor juridice.

Desigur că reglementările juridice din domeniul turismului nu sunt de dată chiar recentă. Ele și-au făcut simțită prezența în lume la puțin timp după ce omul a început să călătorească exclusiv în scop de plăcere, de relaxare, de odihnă.

Gruparea acestor reglementări noi într-o zonă de studiu științific și formarea unei noi ramuri a științelor juridice reprezintă un demers aflat încă la început de drum la nivel internațional, dar cu perspective certe de realizare, și chiar cu certitudini în statele în care atenția și sprijinul statului pentru dezvoltarea turismului au fost mai pronunțate. Un pas mai

mare în acest sens a fost făcut în unele state mai dezvoltate, dar nu neapărat în cele în care importanța turismului în economie este majoră. Spre exemplu, Franța și Belgia sunt două dintre țările în care mediul universitar și științific a conștientizat nivelul de dezvoltare la care a ajuns turismul, precum și importanța lui în economia modernă globală, astfel că, în prezent, au deja inclus în planul de învățământ al multor universități și studiul Dreptului turismului.¹ În egală măsură, și puterea legislativă din aceste țări a înțeles importanța turismului în economia modernă și a grupat legislația de bază aplicabilă în acest domeniu într-un singur act normativ: Codul turismului².

Chiar dacă la nivel declarativ și România recunoaște turismului o contribuție semnificativă la dezvoltarea sa economică, este mai puțin vizibil un efort al statului român de susținere a acestui sector de activitate. În cvasitotalitatea cazurilor, afacerile de succes din turismul românesc s-au născut doar în sectorul privat, iar uneori dezvoltarea lor s-a produs în ciuda unei legislații deloc favorabile, deloc simple, deloc stabile.

Din păcate, nici zona științifică și universitară nu a oferit până în prezent un sprijin semnificativ pentru dezvoltarea unui drept român al turismului, care ar fi putut contribui și el la dezvoltarea sectorului turistic, răspunzând multora dintre problemele juridice cu care se confruntă această industrie.³

Dacă Dreptul transporturilor se studiază în facultățile de profil de multe decenii, oferind economiei specialiști în domeniul legislației transporturilor, care, suntem siguri, prin munca lor au contribuit la dezvoltarea acestui sector de activitate ce are acum o contribuție de aproximativ 7% din PIB, astăzi, în anul 2018, din informațiile noastre, nu există în România nicio facultate de științe juridice în care să se studieze Dreptul turismului. Nici măcar în facultățile de turism care funcționează în cadrul multor instituții de învățământ superior economic din România nu există, ca materie de studiu de sine stătătoare, Dreptul turismului, deși, credem noi, un astfel de demers ar fi absolut necesar, măcar din perspectiva scopului pe care și l-au propus aceste facultăți, respectiv pregătirea unor specialiști în turism⁴.

Pe de altă parte, turismul este un domeniu de activitate în plină dezvoltare, cu o creștere constantă de la an la an.

Contribuția directă a serviciilor de turism și călătorie la PIB-ul⁵ global urmează să crească cu 4,0% pe an în perioada 2017-2027, până la o valoare de 3.537,1 miliarde USD (3,5% din

¹ Spre exemplu, în cadrul Universității Paris I Panthéon Sorbonne nu doar că există un program de studii masterale de Drept al turismului dar, mai mult decât atât, există în cadrul acestei universități un departament dedicat turismului, care funcționează sub denumirea de *Institut de Recherche et d'Études Supérieures du Tourisme* – IREST (Institutul de Cercetări și Studii superioare de Turism). A se vedea <http://www.pantheonsorbonne.fr/ufr/irest/> (accesat 01.04.2018). Acest institut a fost înființat încă din anul 1961, inițial sub denumirea de *Centre d'études supérieures du tourisme* (Centru pentru studii superioare în turism), dar s-a adaptat permanent la economia turismului, aflată într-o constantă evoluție. Din 1977, CEST a fost autorizat să elibereze diplome universitare de licență în turism, iar din 1979 de master în turism. Ulterior, IREST, în fața creșterii problemelor juridice, a creat un program de **Master în Dreptul turismului** și, având în vedere internaționalizarea în creștere a acestei industrii, a fost creat mai recent un Master în dezvoltarea turismului internațional.

² Franța are un Cod al turismului structurat în 4 cărți și 443 de articole, iar în Belgia este în vigoare din 2010 Codul valon al turismului, care are 619 articole și 30 de anexe. Chiar și în Madagascar exista în vigoare o lege din 1995 privind Codul turismului (a se vedea <http://www.droit-afrique.com/images/textes/Madagascar/Mada%20-%20Code%20tourisme.pdf> – accesată la 01.08.2018).

³ Salutăm apariția în 2008 a cărții cu titlul „Legislație în turism - Introducere în dreptul turismului”, autor Emilia Lucia Cătană.

⁴ Facultatea de Geografie din cadrul Universității Babeș-Bolyai are în planul de învățământ un curs de „Drept comercial și legislație în turism”. A se vedea M. Of., Partea I, Nr. 880 bis/13.XII.2011.

⁵ Produsul intern brut (prescurtat PIB) este un indicator macroeconomic care reflectă suma valorii de piață a tuturor mărfurilor și serviciilor destinate consumului final, produse în toate ramurile economiei în interiorul unei țări în decurs de un an.

PIB-ul total). Totodată, contribuția totală a serviciilor de turism și călătorie la PIB-ul global este de așteptat să crească în procente anuale de 3,9%, până la 11.512,9 miliarde USD (11,4% PIB) în 2027, arată un raport detaliat al World Travel & Tourism Council (WTTC)¹.

Încercăm prin prezenta noastră lucrare să structurăm o atare **disciplină de studiu** în domeniul științelor juridice, și să oferim în acest fel un instrument de lucru pentru toți cei care studiază și/sau lucrează în domeniul turismului.

Nu ascundem speranța pe care o avem ca, prin acest demers al nostru, să fim un sprijin și în procesul de pregătire a studenților facultăților de turism din instituțiile universitare cu profil economic. Din acest motiv, în principal, am introdus în lucrarea de față și un subcapitol care conține elemente de teorie generală a dreptului, care va fi, mai ales pentru studenții și profesioniștii nejurisți, un sprijin necesar pentru o mai bună înțelegere a restului lucrării.

Deopotrivă, lucrarea de față, deși are o abordare științifică și o rigoare de nivel universitar, poate fi utilă tuturor (economiști, juriști, fiscaliști, contabili, profesioniști de diverse categorii din domeniul turismului, oameni de afaceri etc.), inclusiv turiștilor care vor să cunoască mai bine reglementările din acest domeniu, cum ar fi drepturile turiștilor, obligațiile agenților economici din turism, instituțiile și autoritățile care au competență în acest sector de activitate, precum și toate celelalte informații care au fost incluse în cuprinsul lucrării noastre, și care prezintă un interes activ pentru toți cei care se intersectează în zona serviciilor de turism, atât în calitate de furnizori, cât și în calitate de beneficiari ai acestor servicii.

¹ A se vedea adresa web <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2017/world2017.pdf> (accesată la 01.08.2018).

Turismul – domeniu special de activitate economică

Secțiunea I. Noțiuni și forme de manifestare

A. Scurt istoric al activităților turistice

Turismul, în înțelesul cel mai larg al acestui termen, reprezintă o călătorie realizată în scopul recreării, odihnei sau pentru afaceri.

În sensul său original, „turismul” desemna o călătorie întreprinsă de un „turist”, acest din urmă termen fiind anterior din punct de vedere temporar primului.

Etimologic, la originea cuvintelor „turism”/„turist” se află englezescul „tour”, care desemna acea călătorie inițiată făcută de tânărul aristocrat englez al secolului al XVIII-lea, cu scopul de a-și îmbogăți cunoștințele. „The Tour” sau „The Grand Tour”¹ era o călătorie făcută de regulă în Europa continentală, pe parcursul căreia tinerii englezi de familie bună, de obicei nobili și aristocrați, acumulas cunoștințe culturale, dar nu numai, din țările tranzitate, urmărind perfecționarea și creșterea nivelului lor de educație.

Odată întors din acest „tour”, tânărul respectiv („tourist”-ul²) era recunoscut de ceilalți membri ai societății aristocratice britanice ca „Gentleman”.

În secolul al XIX-lea, mai ales după publicarea operei lui Stendhal „Memoriile unui turist” (1838), noțiunea de „turist” avea să se disipeze și în societatea franceză și să fie folosită și de/pentru călătorii francezi.

Societatea modernă a folosit frecvent acești doi termeni („turist” și „turism”), astfel că, în prezent, ei au o utilizare internațională, fără ca sensurile să difere semnificativ de la o țară la alta.

În principiu, termenul „turism” este utilizat cu două înțelesuri:

- mai întâi, el desemnează un ansamblu de activități prin care individul își petrece timpul liber vizitând oameni și locuri din altă localitate sau țară, din diferite motive: îmbogățirea cunoștințelor generale, distracție de diverse feluri, sport, odihnă, tratament etc.;

- în al doilea rând, noțiunea de turism desemnează și totalitatea ramurilor industriale în care se produc bunurile și serviciile de care beneficiază turiștii pe parcursul călătoriei lor sau la locul de destinație.

Din punct de vedere istoric, însă, turismul exista cu mult timp înainte ca el să primească această denumire.

¹ Imagini ale textului ediției princeps a lucrării lui Richard Lassels, *The Voyage of Italy*, Paris, 1670, unde apare pentru prima dată termenul „the tour”, pot fi analizate în cartea autorilor Radu Cocean, Ovidiu Ioan Moiescu și Valentin Toader, *Economie și planificare strategică în turism*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2014, p. 12.

² Prima utilizare a termenului se pare că datează din jurul anului 1800, în lucrarea lui Samuel Pegge *Anecdotes of the English Language*, unde se menționează că „A traveler is nowadays called a Tour-ist”. Referința se găsește și în Rodica Minciu, *Economia turismului*, ed. a III-a revăzută și adăugită, Ed. Uranus, București, 2004, p. 12, unde autoarea preia citatul din R. Lanquar, *L'Economie du tourisme*, ed. a II-a, coll. Que sais-je?, PUF, Paris, 1992, p. 3, unde se face trimitere la „Pegge, *Anecdotes of the English Language*, London, 1800”. Conform Wikipedia însă, prima ediție a lucrării lui Pegge a fost editată de John Nichols, la Londra, în 1803. Ed. a 2-a a fost editată tot de John Nichols, Londra, 1814, iar a 3-a ediție, la scară mărită și corectată, a fost editată de Henry Christmas, la Londra, în 1844. O imagine a unui fragment de text din ediția din 1814, unde apare cuvântul „tour-ist”, poate fi studiată în lucrarea autorilor Radu Cocean, Ovidiu Ioan Moiescu și Valentin Toader, menționată la nota de subsol precedentă.

Călătoriile sau pelerinajele sunt prezente în istoria omenirii încă din cele mai vechi timpuri. Războaiele și comerțul erau cele mai importante cauze ale fenomenului, determinând oamenii să iasă din arealul de locuire al grupului din care făceau parte și să intre în contact cu alte grupuri sociale.

Forme incipiente de turism s-au practicat încă din cele mai vechi timpuri, fiind cunoscute călătoriile grecilor vechii Elade cu ocazia Jocurilor Olimpice¹ și a altor întreceri sportive (Jocurile Pytice din Delphi, Jocurile Istmice din Corint și Jocurile din Nemeea), pelerinajele la locurile de cult Dodona și Delphi, unde ascultau prezicerile lui Apollo, respectiv Zeus.

Deplasările patricienilor romani în scopuri de odihnă și de îngrijire a sănătății în stațiunile termale din Imperiul Roman (Vichy și Aix-les-Bains în Franța, Aachen în Germania, Baden bei Zürich în Elveția, Herculane² și Geoagiu-Băi³ în România etc.⁴) sunt și ele călătorii ce pot fi puse sub umbrela destul de largă a turismului. Excelenta rețea de drumuri construită de Roma antică a reprezentat, de altfel, un factor deosebit de important pentru creșterea semnificativă a călătoriilor, în diferite scopuri: militare, comerciale, turistice etc. Pe aceste drumuri circulau, încă din perioada împăratului Augustus (64-16 î.Hr.), alături de poștaliioanele imperiale care aveau un orar regulat, și vehicule în care călătorii puteau să doarmă, acestea reprezentând primul concept de „vagon de dormit”. Facilitarea călătoriilor în Imperiul Roman s-a datorat susținerii acestor demersuri și de către alți împărați: Nero l-a însărcinat în anul 61 d.Hr. pe guvernatorul Traciei să construiască hanuri; la fel a procedat și Hadrian în 136 d.Hr. în teritoriile de pe coasta Mării Roșii.⁵

Câteva secole mai târziu, pelerinajele de la Mecca, Ierusalim, Roma sau Santiago de Compostella au antrenat și ele mase mai mari sau mai mici de călători.

Treptat, după Evul Mediu și intrarea în epoca industrializării, odată cu dezvoltarea societății în ansamblu dar, mai ales, a schimburilor comerciale, a crescut exponențial și traficul de călători și, odată cu el, industria hotelieră.

Intrarea în secolul al XIX-lea a însemnat și construcția celor mai importante drumuri peste trecătorile Alpilor, punându-se astfel în legătură, pe trasee mult mai scurte, mari capitale și orașe europene, sau deschizându-se accesul publicului larg în anumite zone care până atunci erau foarte greu accesibile. Astfel, din ordinul lui Napoleon s-a construit drumul peste trecătoarea Simplon (2005 m. altitudine) între 1801-1805, care i-a permis să transporte artileria din Valea Rhonului spre Italia. Drumul peste trecătoarea San Bernardino a fost îmbunătățit între 1821 și 1823, finanțat parțial de regatul Sardiniei, dornic să îmbunătățească schimburile comerciale pe traseul care lega Genova și întreg Piemontul de cantonul elvețian Graubünden

¹ La origine, aceste întreceri atletice aveau loc întotdeauna în Olimpia, oraș situat în partea de vest a Peloponezului, unde mergeau competitorii din toate cetățile grecești. Întrecerile s-au desfășurat fără întrerupere din 776 î.Hr. și până în anul 393 d.Hr. și au fost reluate în 1896, la Atena (Grecia).

² Băile Herculane (Herculaneum) reprezintă una dintre cele mai vechi stațiuni balneare ale lumii, fiind folosită de daci încă dinainte de cucerirea romană. Este atestată documentar în anul 153 d.Hr. într-o tabulă votivă din băi, însă la acel moment era deja în plină perioadă de înflorire. Stațiunea de pe Valea Cernei a constituit un important punct de atracție pentru aristocrația Romei antice. La fel s-a întâmplat și mai târziu, în perioada de dominație a Imperiului Habsburgic și, respectiv, Austro-Ungar, când a fost vizitată de mari personalități, între care: împăratul Iosif al II-lea, împăratul Francisc I și împărăteasa Carolina, împăratul Franz Joseph și împărăteasa Elisabeta (Sissi). Împăratul Franz Joseph considera că Băile Herculane sunt „cea mai frumoasă stațiune de pe continent”, iar împărăteasa Sissi scria la jumătatea secolului al XIX-lea, într-un jurnal intim, că Băile Herculane sunt o prezență distinctă și încântătoare.

³ Geoagiu-Băi din județul Hunedoara, este actuala denumire a vechii așezări denumite de romani Germisara. Acolo au construit, pe lângă terme (*Thermae Germisara* sau *Germisara cum thermis*) și un castru în care a fost cantonată unitatea militară *Numerus Singulariorum Britannianorum*, precum și subunități ale Legiunii a XIII-a Gemina.

⁴ A se vedea V. Glăvan, *Geografia turismului*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2005, p. 15.

⁵ A se vedea C. Cristureanu, *Strategii și tranzacții în turismul internațional*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 3-4, unde autoarea face o complexă și lăudabilă analiză a formelor de călătorie în Imperiul Roman.

(Grisons/Grigioni) singurul în care limba română, limba de origine romanică, este limbă oficială¹.

Dacă britanicilor li se recunoaște, în genere, calitatea de a fi cel mai călător popor, probabil că nu este întâmplător faptul că prima agenție de turism a apărut în Anglia, în preajma jumătății de secol XIX.

Thomas Cook (un preot baptist din Melbourne, comitatul Derbyshire, Anglia) a pus bazele primei agenții de turism din lume în 1841, agenție care și-a început activitatea pe 5 iulie același an, cu o călătorie de o zi cu trenul de la Leicester la Loughborough (aproximativ 12 mile). Călătoria a costat 1 șiling și a fost un real succes, la ea participând aproximativ 500 de persoane².

Evoluția tehnică ulterioară a impulsat și mai mult dezvoltarea turismului, mai ales prin stimularea călătoriilor transcontinentale. Totodată, au început să își facă apariția și primele unități de cazare amplasate în imediata vecinătate a stațiilor de cale ferată, apoi și hoteluri de lux în marile orașe, în stațiunile balneo-climaterice etc.³

Adevărata explozie a dezvoltării turismului s-a produs atunci când automobilul și avionul au devenit accesibile maselor, ca mijloace de transport de pasageri. La această situație s-a ajuns mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial.

Începând cu a doua jumătate a secolului XX, turismul devine un fenomen de masă, chiar dacă în unele zone geografice este mai pronunțat acest caracter decât în altele. Spre exemplu, în Europa postbelică, țările din vestul continentului (capitaliste) au cunoscut o mai accentuată dezvoltare a sectorului turistic, spre deosebire de cele din est (blocul comunist), ale căror economii aveau un caracter planificat și nu erau reglate de raportul cerere-ofertă.

Turismul actual și, mai ales, turismul internațional se caracterizează printr-o tendință de creștere constantă, care este rezultatul confluentei mai multor factori: economici, demografici, politici, sociali.

Progresul tehnic, în special cel din domeniul transporturilor, care permite parcurgerea unor distanțe din ce în ce mai lungi, în timpuri din ce în ce mai scurți și în condiții din ce în ce mai confortabile, se adaugă celor de mai sus, ca un factor favorizator și determinant în dezvoltarea turismului.

Turismul este, în prezent, un sector esențial al economiilor naționale ale multor state, mai ales dacă avem în vedere și sectoarele de activitate conexe turismului sau asociate acestuia, precum: industria ospitalității (hoteluri și restaurante), transporturile, asigurări medicale și de călătorie, servicii medicale și de tratament, industria alimentară, industria jocurilor de noroc etc.

B. Definiții ale turismului

Concomitent cu manifestarea din ce în ce mai clară a turismului ca fenomen social, s-a încercat definirea lui și delimitarea de alte activități economice conexe.

Încercările de explicare a înțelesului celor două noțiuni de lucru, „turism” și „turist”, au fost puse de la început și, în bună măsură au rămas până astăzi, sub semnul unei neclarități generate, în principal, de subiectivismul termenilor cu care se operează în acest domeniu (de exemplu: odihnă, recreere, plăcere etc.).

¹ Pentru dezvoltări asupra extinderii mijloacelor de transport rutiere, navale și fluviale în Europa și America, a se vedea C. Cristureanu, *op. cit.*, pp. 9-11.

² Mai multe informații legate de istoricul companiei Thomas Cook se găsesc pe site-ul acesteia, la adresa web <https://www.thomascook.com/thomas-cook-history/> (accesat 01.08.2018).

³ A se vedea pentru dezvoltări, C. Cristureanu, *Economia și politica turismului internațional*, Ed. Abeona, București, 1992, p. 18.

În orice caz, turismul este în prezent o activitate esențială pentru viața națiunilor în ansamblu, datorită efectelor sale directe pe sectoarele sociale, culturale, educaționale și economice ale fiecărui stat, atât în plan intern, cât și internațional.

Dezvoltarea turismului este legată de dezvoltarea economică și socială a oricărei națiuni și poate fi posibilă numai dacă omul are acces la odihnă creativă, la vacanțe, la relaxare, și dacă i se recunoaște libertatea de a călători în timpul său liber.

Pe terenul dreptului, abordarea științifică a turismului a fost lentă și, totodată, complexă, deoarece, după cum remarcă eminentul profesor francez Pierre Py¹, ea nu poate fi decât una multidisciplinară.

1. Definiții doctrinare

Sfârșitul de secol XIX consemnează ceea ce se admite a fi prima definiție doctrinară a turismului. Ea aparține elvețianului Eduard Guyer-Freuler, care spunea că turismul este: „Un fenomen al timpurilor moderne, bazat pe creșterea necesității de refacere a sănătății și schimbare a mediului, de cultivare a sentimentului de receptivitate față de frumusețile naturii (...) rezultat al dezvoltării comerțului, industriei și perfecționării mijloacelor de transport”².

Alt elvețian, profesorul Walter Hunziker³, a elaborat în 1940 o definiție a turismului, care a fost acceptată apoi pe plan mondial: „Turismul este ansamblul de relații și fenomene care rezultă din deplasarea și sejurul persoanelor în afara domiciliului lor, atât timp cât sejurul și deplasarea nu sunt motivate printr-o stabilire permanentă și o activitate lucrativă oarecare”.

Similar acestei viziuni elvețiene pot fi amintite și definițiile francezului A. Sessa, după care „turismul este un ansamblu de relații și fenomene rezultate din călătoria și sejurul nonrezidenților, atât timp cât acesta [sejurul, n.a. I.D.] nu se derulează într-o reședință ce devine permanentă”, sau a specialistului S. Medlik, după care „turiștii sunt persoane care se află în afara reședinței lor permanente, a locului de muncă, într-un loc temporar cu intenția clară de a se întoarce după o absență de câteva zile, săptămâni sau câteva luni”⁴.

Definițiile mai recente ale turismului reflectă în bună măsură complexitatea fenomenului. În acest sens, *Dicționarul Enciclopedic Român*⁵ propune următoarea definiție a turismului: „Activitate cu caracter recreativ sau sportiv, constând din parcurgerea, pe jos sau cu diferite mijloace de transport, a unor distanțe, pentru vizitarea regiunilor pitorești, a localităților, a obiectivelor culturale, economice, istorice, etc.”.

În *Mic dicționar enciclopedic*⁶ se preferă definirea turismului astfel: „O latură a sectorului terțiar al economiei, unde activitatea prestată are ca scop organizarea și desfășurarea călătoriilor de agrement, recreere sau a deplasărilor de persoane la diferite congrese și reuniuni; include toate activitățile necesare satisfacerii nevoilor de consum și servicii ale turiștilor.”

¹ Pierre Py este profesor la Facultatea de drept și științe economice a Universității din Montpellier și unul dintre deschizătorii de drumuri în cercetarea științifică a acestei noi ramuri de drept, Dreptul turismului.

² E.G. Freuler, *Contribuții la o statistică a turismului*, 1896, tradus în franceză și publicat sub titlul *Contribution a une statistique du tourisme*, CHET, Aix-en-Provence, 1963, citat de R. Minciu, *op. cit.*, p. 12.

³ W. Hunziker (1899-1974) a fost profesor de turism la Universitatea din St. Gallen, Elveția, apoi director al Federației Elvețiene de Turism. A contribuit la dezvoltarea științei și teoriei generale a turismului. În 1942 W. Hunziker a scris, împreună cu Kurt Krapf, profesor la Universitatea din Berna, Elveția, lucrarea intitulată *Grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre* (Bazele teoriei generale a turismului), lucrare ce a constituit multe decenii mai apoi o referință pentru cercetătorii în turism.

⁴ A se vedea I. Cosmescu, *Turismul*, Ed. Economică, București, 1998, *apud* V. Glăvan, *op. cit.*, p. 21.

⁵ „Dicționarul enciclopedic român” este o enciclopedie românească, apărută la Ed. Politică între anii 1962-1966, elaborată sub egida Academiei Republicii Populare Române (respectiv a Academiei Republicii Socialiste România).

⁶ Mic dicționar enciclopedic, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 996.

*Dicționarul explicativ al limbii române (2009)*¹ consemnează că turismul este „Totalitatea relațiilor și fenomenelor care rezultă din deplasarea și sejurul persoanelor în afara locului lor de reședință (ca petrecerea vacanței sau concediului de odihnă, participarea la diferite manifestări etc.)”.

Lucrări similare apărute la nivel internațional consemnează definiții asemănătoare, respectiv: „Termenul de turism desemnează călătoriile de agrement, ansamblul de măsuri puse în aplicare pentru organizarea și desfășurarea acestui tip de călătorii, precum și industria care concurează la satisfacerea nevoilor turiștilor”.²

Din toate definițiile de mai sus putem trage concluzia că **în înțelesul conceptului de „turism” se regăsesc două componente:**

(i) pe de o parte regăsim un *ansamblu de activități*, și anume cele prin care oamenii își petrec timpul liber călătorind pentru a vizita oameni și locuri, monumente și muzee, pentru a-și îmbogăți cunoștințele generale, pentru distracție, odihnă sau tratament etc.,

(ii) iar, pe de altă parte, turismul include și întreaga *industrie turistică*, înțeleasă ca sumă de activități economice prin care sunt prestate serviciile solicitate de turiști pe parcursul călătoriei turistice și/sau la locul de destinație.

În conformitate cu definiția adoptată de ONU în *Recomandări internaționale pentru Statistici în Turism (2008)*, **turismul** „este un fenomen social, cultural și economic legat de circulația oamenilor în locuri depărtate de locul lor obișnuit de reședință, din motive personale, de afaceri sau profesionale”.³

O altă definiție, mai recentă, a Organizației Mondiale a Turismului, arată că **turismul** „cuprinde activitățile persoanelor care călătoresc și rămân în locuri din afara mediului lor obișnuit de viață nu mai mult de un an de zile consecutive, pentru petrecerea timpului liber, în scopuri de afaceri și în alte scopuri care nu au legătură cu exercitarea unei activități remunerate din interiorul locului vizitat”.

În paralel cu încercările de definire a noțiunii de „turism” ca și ramură de activitate economică nou apărută în societatea modernă, au existat și clarificări conceptuale ale noțiunii de „turiști”.

Profesorul englez F.W. Ogilvie⁴ includea în categoria turiștilor acele persoane care se află în locuri îndepărtate de propria locuință pentru nu mai mult de un an și care cheltuiesc bani în locurile respective, fără să îi câștige acolo.

Literatura de specialitate consemnează ca primă încercare de apropiere a părerilor specialiștilor în legătură cu definirea turistului recomandarea făcută în anul 1937 de Comitetului de statisticieni experți ai Ligii Națiunilor, urmare căreia s-a acceptat următoarea **definiție a turistului internațional**: „orice persoană care se deplasează pentru o durată de cel puțin 24 de ore într-o altă țară, diferită de cea în care se află domiciliul său stabil”⁵.

Conform acestei definiții, pot fi considerați turiști: persoanele care efectuează o călătorie de plăcere (de agrement) sau pentru orice alte motive (familiale, de sănătate etc.); persoanele

¹ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române (ed. a 2-a revăzută și adăugită)*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2009.

² Académie internationale du tourisme, *Dictionnaire touristique international*, a 3-a ediție revăzută și corectată, versiunea în limba franceză, Monte Carlo, 1969, p. 169. Lucrarea a fost publicată și în engleză sub titlul „International travel dictionary”.

³ ***, *Compilation of UNWTO Declarations 1980 – 2016*, Madrid, 2016, p. 419.

⁴ Sir Frederick Wolff Ogilvie (7 februarie 1893 – 10 iunie 1949) a fost, printre altele, Director-General al BBC, profesor la Management School of Economics din cadrul Edinburgh University. El este unul dintre primii economiști britanici care au recunoscut importanța turismului. A scris pe acest subiect în cartea sa *The Tourist Movement* (1933), subliniind modul în care investițiile în turism ar putea determina o creștere mai rapidă a acestui domeniu.

⁵ Criteriul „24 de ore”, care împarte vizitatorii în turiști și excursioniști, a fost înlocuit în 1967 cu criteriul „cazării peste noapte”. A se vedea, V. Glăvan, *op. cit.*, p. 24.

care călătoresc cu scopul de a participa la conferințe, reuniuni și misiuni diverse (științifice, administrative, diplomatice, religioase, sportive etc.); persoanele în călătorii de afaceri.

Nu au fost considerați turiști:

- a) persoanele care sosesc într-o funcție sau pentru a exercita o activitate profesională;
- b) persoanele care vin să se stabilească cu reședința definitivă într-o țară;
- c) studenții și elevii care locuiesc temporar în străinătate;
- d) persoanele care circulă provizoriu în zonele de frontieră (excursioniștii și „micul trafic”), precum și persoanele care domiciliază permanent într-o țară, dar lucrează într-o altă țară (navetiștii);
- e) călătorii în tranzit care nu se opresc în țară, chiar dacă durata traversării depășește 24 de ore.

La Conferința ONU despre Turism și Călătorie Internațională desfășurată la Roma în anul 1963 s-a făcut o distincție între **turiști și excursioniști**:

Turiștii – au fost definiți ca fiind vizitatorii temporari care stau mai mult de 24 de ore în țara vizitată și ale căror motive de călătorie pot fi grupate în: loisir (odihnă, recreere, sport, sănătate, religie, studii), afaceri, familie, misiuni și reuniuni;

Excursioniștii – au fost definiți ca vizitatori temporari care călătoresc pentru propria plăcere și stau mai puțin de 24 de ore în țara vizitată.

Aceste definiții, fiind stabilite în cadrul unor organisme și manifestări internaționale, au avut în vedere exclusiv turistul internațional, astfel că ele ignoră circulația turiștilor interni, respectiv a călătoriilor făcute de cetățeni în propria lor țară.

Însă, pornind de la acestea, literatura economică română a definit, prin similitudine, și **turistul intern** ca fiind „acea persoană care vizitează un loc, altul decât acela unde își are domiciliul obișnuit, în interiorul țării sale de reședință, pentru orice alt motiv decât acela de a exercita o activitate remunerată, efectuând un sejur de cel puțin 24 de ore”.¹

Pentru conceptul de „**turism intern sau național**” se formulase deja o definiție similară. Se arăta că acesta reprezintă „activitatea desfășurată de orice persoană – conform definiției adoptate de Uniunea Națională a Organismelor Oficiale de Turism – care vizitează un loc, altul decât acela unde are domiciliul său obișnuit, în interiorul țării sale de reședință, pentru orice fel de motiv, altul decât acela de a exercita o activitate remunerată și efectuând aici un sejur de cel puțin o noapte (sau 24 de ore)”.

2. Definiții legale

Legislația românească oferă o definiție legală a turismului. Ea se găsește la art. 2 alin. (1) lit. a) din O.G. nr. 58/1998 privind organizarea și desfășurarea activității de turism în România³, care definește turismul astfel:

„turismul – ramură a economiei naționale, cu funcții complexe, ce reunește un ansamblu de bunuri și servicii oferite spre consum persoanelor care călătoresc în afara mediului lor obișnuit pe o perioadă mai mică de un an și al căror motiv principal este altul decât exercitarea unei activități remunerate în interiorul locului vizitat”.

Dreptul Uniunii Europene conține numeroase acte normative aplicabile în domeniul turismului, însă cele mai multe dintre ele nu explică înțelesul noțiunii de „turism”, ci doar operează ca atare cu acest concept, mulțumindu-se a-i preciza înțelesul prin diverse exprimări din preambulul unor directive sau regulamente ori din comunicări ale organismelor UE pe tematici din sfera turismului.

¹ A se vedea R. Minciu, *op. cit.*, pp. 16-17.

² N.N. Constantinescu (coord.), *Dicționar de economie politică*, Ed. Politică, București, 1974, p. 782.

³ O.G. nr. 58/1998 privind organizarea și desfășurarea activității de turism în România, publicată în M. Of. nr. 309 din 26 august 1998, modificată ulterior prin mai multe acte normative.

Spre exemplu, în Comunicarea CE din 17.03.2011 „O nouă politică UE în turism – Către un parteneriat mai puternic pentru un turism european” se menționează că:

„Turismul este un sector transversal, care implică o mare diversitate de servicii și profesii, legate de multe alte activități economice.”

Sunt totuși și acte normative ale UE în cuprinsul cărora a fost dată o definiție a termenului.

Este cazul, spre exemplu, al Regulamentului 692/2011 privind statisticile europene referitoare la turism¹, în care se prevede că turismul reprezintă „activitatea vizitatorilor care efectuează o călătorie către o destinație principală în afara mediului uzual, pentru mai puțin de un an, în orice scop principal, inclusiv afaceri, divertisment sau alte scopuri personale, altul decât pentru a fi angajat de o entitate rezidentă în locul vizitat”.

Definiții ale noțiunilor de turism și turist de regăsesc inclusiv în **documente juridice internaționale**, cum sunt, spre exemplu, convențiile multilaterale, și nu doar în rapoarte, studii sau recomandări elaborate de Organizația Mondială a Turismului sau în colaborare cu aceasta.

Convenția asupra facilităților vamale în favoarea turismului, încheiată la New York, la 4 iunie 1954, nu conține o definiție a turismului, dar este relevantă cea oferită pentru noțiunea de „turist”. Acesta este „orice persoană care, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie, intră pe teritoriul unui Stat contractant, altul decât cel în care această persoană își are domiciliul permanent, și rămâne în acest Stat cel puțin 24 de ore și cel mult 6 luni, în cursul aceleiași perioade de 12 luni, dacă respectiva călătorie se datorește unui motiv legitim, altul decât imigrarea, cum este: turism, călătorii de plăcere, sport, motive de sănătate, motive familiale, studii, pelerinaje religioase sau călătorii de afaceri”.

În general, în cadrul organizațiilor internaționale, turismul este din ce în ce mai ferm considerat un sector economic promițător, care ar putea deveni un element structural de reducere a sărăciei și de realizare a dezvoltării durabile, în plus față de funcția care i-a fost acordată mai demult, de factor de stimulare a competitivității în comerțul internațional, de creare a bogăției și de dezvoltare regională.

În *Recomandări internaționale pentru statistică în turism – 2008*² se dau următoarele definiții:

Călătorul este o persoană care se deplasează între diferite locații geografice pentru un scop și o durată oarecare.

Călătoria reprezintă activitatea întreprinsă de călător.

Călătoria internă este deplasarea făcută de rezidentul unui stat pe teritoriul aceluia stat.

Călătoria de intrare este călătoria făcută într-o țară de un nerezident al acelei țări, în timp ce călătoria în străinătate este cea făcută de rezidentul unui stat în alt stat.

Persoanele care efectuează o călătorie, internă, de intrare sau în străinătate, sunt numite **călători interni, de intrare, respectiv în străinătate**.

Călătoria înseamnă deplasarea unei persoane din momentul în care părăsește locul de reședință și până în momentul în care revine în acel loc; aceasta înseamnă, prin urmare, că presupune o deplasare tur-retur.

Un vizitator este un călător care face o excursie într-o destinație principală în afara mediului lui obișnuit, pentru mai puțin de un an și pentru un motiv principal (de afaceri, de agrement sau în alte scopuri personale) care nu este legat de angajarea lui de o entitate rezidentă în țara sau locul vizitate.

¹ Regulamentul 692/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2011 privind statisticile europene referitoare la turism și de abrogare a Directivei 95/57/CE a Consiliului, publicat în Jurnalul Oficial nr. L 192 din 22 iulie 2011.

² Documentul *Recomandări internaționale pentru statistică în turism – 2008* a fost elaborat de Departamentul Națiunilor Unite pentru Afaceri Economice și Sociale – Divizia de Statistică, publicat de United Nations Publication în 2010.

Un călător intern, de intrare sau extern (în străinătate)¹, care face o excursie turistică se numește **vizitator intern, de intrare**, respectiv **extern**.

Mai mult decât atât, călătoriile interne, de intrare și în străinătate pe care le fac vizitatorii sunt numite **turism intern, turism receptor** sau **turism emițător**.

Prin urmare, turismul este o specie a călătoriilor, iar vizitatorii sunt o specie a călătorilor.

Un vizitator (intern, de intrare sau în străinătate) este clasificat drept un turist în cazul în care călătoria lui include o ședere peste noapte. În caz contrar, va fi calificat drept excursionist.

C. Forme ale turismului

Unul din factorii favorizanți pentru dezvoltarea și diversificarea turismului a fost acordarea concediilor de odihnă plătite, fapt care s-a petrecut în perioada interbelică în multe țări europene, inclusiv în România.² Aceasta a permis o continuă evoluție sub aspectul adăugării permanente de noi modalități de exprimare a acestui fenomen social.

Să mai reținem că în societatea contemporană, datorită publicității și mediilor de socializare online și nu numai, plecarea în vacanță a devenit o veritabilă exigență socială, un reper al bunăstării familiale sau de grup.

Chiar la nivelul companiilor (mai ales al celor multinaționale) se practică forme de turism care le poziționează în categoria celor cu performanțe în activitate (spre exemplu, ședințe de instruire/training-uri organizate în afara locului de muncă al salariaților, excursii de „team building”³ etc.).

Cu cât vacanța unei familii sau team-building-ul unei companii s-au desfășurat într-un loc mai exotic, mai neobișnuit sau a inclus activități deosebite, extravagante, cu atât familia sau compania respectivă sunt poziționate de societate mai spre vârful piramidei.

Fără a avea ca deziderat expunerea exhaustivă a formelor în care se practică în prezent turismul (mai ales că domeniul este într-o permanentă evoluție) vom face o prezentare a celor mai importante dintre acestea.

1. Turismul urban

Acest tip de turism a început să se dezvolte mai ales din a doua jumătate a secolului al XX-lea, pe fondul unei evoluții culturale în cadrul căreia se descoperă sau se redescoperă patrimoniul urban.

În prezent, turismul urban ocupă un loc important în economia generală a turismului, iar multe orașe obțin venituri semnificative din valorificarea turistică a monumentelor emblematice.

La Paris, spre exemplu, vizitarea a numai cinci din monumentele sale (Turnul Eiffel, muzeul Luvru, catedrala Notre Dame, Arcul de triumf și basilica Sacre-Cœur) înseamnă enorm pentru veniturile și dezvoltarea orașului.

„Micul Paris”, Bucureștiul, deși aflat în prezent la mare distanță de „marele” Paris, primește în fiecare an aproximativ 2,4 milioane de turiști, atât români cât și străini, veniți fie

¹ În argoul folosit în România de agențiile de turism și de profesioniștii din turism se uzitează termenii preluați direct din limba engleză și se vorbește de turism/turist **intern**, turism/turist **de incoming** și turism/turist **de outgoing**.

² În prezent, potrivit art. 144 alin. (1) C. mun. „Dreptul la concediu de odihnă anual plătit este garantat tuturor salariaților.”, iar potrivit art. 145 alin. (1) „Durata minimă a concediului de odihnă anual este de 20 de zile lucrătoare.” Pentru anumite categorii de lucrători există norme speciale care prevăd o durată minimă a concediului de odihnă mai mare de 20 de zile.

³ Formarea echipei (en.).